Alćg. 26.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o kraj. średniej szkole rolniczej w Czernichowie wraz z należącym do niej folwarkiem tudzież o szkole ogrodniczej w Czernichowie.

Wysoki Sejmie!

I.

Zakłady Czernichowskie poniosły w roku ubiegłym niepowetowaną stratę przez zgon ś. p. Franciszka Paszkowskiego, który już przed objęciem zakładów tych w zarząd kraju, zawiadywał niemi przez cały szereg lat z ramienia c. k. krakowskiego Towarzystwa rolniczego, a od chwili uznania szkoły rolniczej Czernichowskiej za zakład krajowy, sprawował obowiązki Przewodniczącego Kuratoryi tejże szkoły, tudzież Czernichowskiej szkoły ogrodniczej, niemniej obowiązki delegata Wydziału kraj. do zwierzchniego zarządu szkół rzeczonych i folwarku Czernichowskiego.

Na kilka tygodni przed śmiercią zdał ś. p. Paszkowski obowiązki powyższe na zastępcę swego p. Ludwika Szumańczowskiego, którego też Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 23. Października 1883 l. 51555. do objęcia zastępstwa i sprawowania wszelkich funkcyi delegata zaprosił. Pan Szumańczowski jednak w początku lutego b. r. zrezygnował z godności zastępcy delegata Wydziału kraj., poczem Wydział krajowy postanowił przedewszystkiem zwinąć delegaturę do zwierzchniego zarządu szkół Czernichowskich i folwarku i zorganizować zarząd ten podobnie jak w Dublanach w taki sposób, aby Dyrekcya szkół w sprawach administracyjnych podlegała nadal bezpośrednio Wydziałowi krajowemu. Równocześnie zamianował Wydział krajowy dekretem z dnia 7. marca b. r. l. 9347 delegatem swym w Kuratoryi szkoły rolniczej i szkoły ogrodniczej pana Alfreda Milieskiego, właściciela dóbr i Prezesa Rady powiatowej krakowskiej, a zastępcą delegata p. Karola Czecz de Lindenwald, właściciela dóbr. Kiedy zaś pan Milieski doniósł, że godności delegata przyjąć nie może, powołał Wydział krajowy dekretem z dnia 21. Marca b. r. l. 14733 na delegata p. Stanisława Homolacza, właściciela dóbr i wiceprezesa Rady powiatowej Krakowskiej, wzywając go zarazem, ażeby wziął inicyatywę w ukonstytuowaniu się Kuratoryi. Jakoż Kuratorya, w której skład krótko przedtem jako delegat c. k. krakow. Tow. roln. w miejsce p. Leonarda Stawskiego

wszedł był p. Dr. Gustaw Piotrowski, profesor c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ukonstytuowała się według relacyi z dnia 29. kwietnia b. r. l. 315, wybierając przewodniczącym p. Stanisława Homolacza, a zastępcą jego pana Karola Czecza, poczem Wydział krajowy zaasygnował Kuratoryi rozporządzeniem z d. 6. maja b. r. l. 22455 kwotę 200 zł. wyznaczoną poprzednio na jej wydatki kancelaryjne. Z końcem roku szkolnego 1882/3 upływał termin, do którego nauczyciele powołani dekretem Wydziału krajowego z d. 20. września 1882 l. 45821 do prowizorycznego objęcia posad w Czernichowie, a mianowicie: p. Leonard Brokl, Piotr Giermański, Hipolit Kuśnierski i dr. Adam Prażmowski, dopełnić mieli warunków, od których c. k. Ministerstwo rolnictwa stabilizacyę ich uczyniło zawisłą.

Z relacyi Kuratoryi z d. 30. Czerwca 1883. l. 202. powziął Wydział krajowy wiadomość, że wymienieni funkcyonaryusze warunków rzeczonych nie dopełnili. Należało więc rozstrzygnąć, czy unkcyonaryusze ci mają być usunięci z swych posad, czy też zatrzymani nadal w charakterze nauczycieli prowizorycznych. Ponieważ zaś Kuratorya, wyrażając się pochlebnie o działalnosci nauczycielskiej niektórych funkcyonaryuszy prowizorycznych i powołując się na widoki, że funkcyonaryusze ci niebawem a najdalej w ciągu najbliższego roku szkolnego zdadzą wymagane egzamina, oświadczyła, przytem, że w każdym razie dopiero w ciągu roku szkol. 1883/4. mogłaby wyszukać kandydatów odpowiedniejszych, przeto Wydział krajowy rozporządzeniem z d. 20. Lipca 1883. l. 35.307 i z dnia 21. Września 1883. l. 45.525. przedłużył w myśl wniosku Kuratoryi pp. Leonardowi Broklowi, Piotrowi Germańskiemu, Hipolitowi Kuśnierskiemu i Dr. Adamowi Prażmowskiemu prowizoryum służbowe na rok jeden.

W Listopadzie r. 1883. udał się do Czernichowa Członek Wydz. kraj. p. Dr. Józef Wereszczyński w celu dokonania lustracyi zakładu. Na podstawie zaś wyniku tej lustracyi Wydział krajowy dekretem z d. 23. Listopada 1883. l. 56.203 przyjął rezygnacyę p. Leonarda Brokla z posady p. o. nauczyciela administracyi, taksacyi i rachunkowości, tudzież p. o. Dyrektora zakładu, wyznaczając mu zarazem 300 zł. tytułem daru z łaski i poruczył tymczasowe kierownictwo zakładu p. Bronisławowi Drwęskiemu.

Do tymczasowego zastąpienia p. Brokla jako p. o. nauczyciela administracyi, taksacyi i rachunkowości zawezwał Wydział krajowy dekretem z d. 18. Listopada 1883. l. 56.158 p. Zygmunta Kahanego, profesora kraj. wyższej szkoły roln. w Dublanach. Powołany objął wprawdzie poruczone mu obowiązki z początkiem Grudnia 1883, lecz wskutek obłożnej choroby pełnić je mógł tylko przez kilka tygodni, a na mocy rozporządzenia Wydziału kraj. z d. 11. marca r. b. l. 12.607 uzyskał urlop na czas od 1. Kwietnia do końca Maja r. b., przedłużony następnie rozporządzeniem Wydziału kraj. z dnia 27. Czerwca r. b. l. 30.914 do 15. Lipca r. b. Choroba p. Kahanego pozbawiła szkołę po raz wtóry w ciągu roku szkolnego 1883/4. nauczyciela administracyi, taksacyi i rachunkowości.

Ubytek ten należało koniecznie zastąpić jak najrychlej, a wskutek tego Wydział kraj. na wniosek tymczasowego kierownika, przyjęty także przez Kuratoryę, upoważnił rozporządzeniem z d. 1. Kwietnia r. b. l. 16.842 Dyrekcyę zakładu do powołania p. Zygmunta Strusiewicza, b. profesora kraj. wyż. szkoły roln. w Dublanach, na docenta rzeczonych przedmiotów na czas do końca r. szk. 1883/4. za wynagrodzeniem miesięcznem w kwocie 70 zł. w. a. Ponieważ zaś do końca tegoż roku nie nadeszły wnioski względem obsadzenia posady nauczyciela administracyi, taksacyi i rachunkowości, przeto Wydział krajowy rozporządzeniem z d. 1. Września r. b. l. 45.845 upoważnił Dyrekcyę do zatrzymania p. Strusiewicza jako docenta przez rok szkolny 1884/5.

Wobec zbliżającego się końca drugiego roku służby prowizorycznej pp. Piotra Giermańskiego, Hipolita Kuśnierskiego i Dr. Adama Prażmowskiego, należało kwestyę stabilizacyi tychże funkcyonaryuszy ponownie wziąć pod rozwagę. Z tego powodu Wydział krajowy rozporządzeniem z d. 18. Maja r. b. l. 20.122 wezwał Kuratoryę, ażeby mu w sprawie powyższej przedłożyła swe wnioski.

Na podstawie relacyi Kuratoryi z dnia 29. Czerwca r. b. l. 334 Wydział krajowy dekretem z dnia 8. Lipca r. b. l. 33.135 zgodnie z jej wnioskiem uwolnił p. Hipolita Kuśnierskiego, który warunkom stabilizacyi nie uczynił zadość, od dalszego pełnienia obowiązków nauczyciela hodowli i ogłosił równocześnie konkurs na posadę opróżnioną, a rozporządzeniami z dnia 11. Sierpnia r. b. l. 37.986 i z dnia 13. Sierpnia r. b. l. 41.932 udzielił Kuratoryi podania kandydatów, którzy się zgłosili na posadę nauczyciela hodowli do właściwego użytku. Zapowiedziane zaś wnioski Kuratoryi w przedmiocie stabilizacyi pp. Piotra Germańskiego i Dr. Adama Prażmowskiego dotąd nie nadeszły.

Oprócz wyżej wymienionych, zaszły w składzie grona nauczycieli kraj. śred. szkoły rolniczej w Czernichowie w ciągu peryodu objętego niniejszem sprawozdaniem, następujące zmiany:

1. W miejsce p. Jana Kozierkiewicza, który jak wspomniano w przeszłorocznem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego (str. 38) opuścił Czernichów z końcem Kwietnia 1883, zamianował Wydział krajowy dekretem z dnia 24. Lipca 1883 l. 37.320 zgodnie z uchwałą Kuratoryi docentem weterynaryi p. Dr. Karola Graffa b. prof. szkoły roln. w Żabikowie, z płacą roczną 600 zł. podwyższoną następnie, po przyzwoleniu potrzebnych funduszów przez Wysoki Sejm, począwszy od 1. stycznia r. b. do 800 zł. w. a.

2. Dekretem z dnia 4. Grudnia 1883 l. 58.744 zatwierdził Wydział krajowy uchwałę Kuratoryi, mocą której przyjęto rezygnacyę ks. Jędrzeja Rudnickiego z posady kapelana kraj. średniej szkoły roln. w Czernichowie. Ks. Rudnicki miał według pierwotnej uchwały Kuratoryi ustąpić z posady z dniem 1. Marca b. r. Dla braku jednak odpowiedniego kandydata na posadę kapelana, postanowiła Kuratorya późniejszą uchwałą zatrzymać ks. Rudnickiego aż do końca roku szkolnego. Ostatecznie uchwaliła Kuratorya zamianować kapelanem kandydata wskazanego na jej prośbę przez księdza Biskupa Krakowskiego w osobie ks. Tadeusza Chromeckiego, a uchwałę tę zatwierdził Wydział krajowy dekretem z dnia 6. Sierpnia r. b. l. 40.145.

3. Dekretem z dnia 4. Grudnia 1883 l. 58.744 zatwierdził Wydział krajowy uchwałę Kuratoryi, mocą której uwolniono p. Marcelego Białobrzeskiego od obowiązków docenta języka polskiego i niemieckiego z dniem 1. Marca r. b. Jednak okazało się również niepodobieństwem zastąpić p. Białobrzeskiego w ciągu roku szkolnego, wskutek czego na wniosek dyrekcyi najpierw Kuratorya uchwałą z dnia 8. Marca b. r., którą Wydział krajowy przyjął do zatwierdzającej wiadomości rozporządzeniem z dnia 14. Marca r. b. l. 13.252, pozostawiła rzeczonego docenta na zajmowanej posadzie na jeden miesiąc, a następnie Wydział krajowy rozporządeniem z dnia 1. Kwietnia r. b. l. 16.841 upoważnił dyrekcyę do zatrzymania go aż do końca roku szkolnego. W miejsce p. Białobrzeskiego zamianował Wydział krajowy dekretem z dnia 9. Maja r. b. l. 22.666 zgodnie z uchwałą Kuratoryi docentem języka polskiego i niemieckiego p. Franciszka Stefczyka, kandydata nauczycielskiego, z warunkiem aby p. Stefczyk zdał egzamin na nauczyciela szkół średnich, którego to warunku mianowany według relacyi Kuratoryi z dnia 31. Lipca r. b. l. 350 już dopełnił.

4. Funkcye instruktora szkoły rolniczej sprawował zrazu ekonom folwarku. Okazało się jednak że ekonom ten nie posiada odpowiedniej kwalifikacyi na instruktora. W skutek tego Wydział krajowy na wniosek dyrekcyi poparty przez Kuratoryę, mianował dekretem z dnia 14 Marca r. b. l. 13.255 instruktorem szkoły p. Michała Wierzbickiego, nauczyciela niż. szkoły roln. w Gródku z płacą roczną w kwocie 600 zł. w. a., oraz z zastrzeżeniem, że p. Wierzbicki po ustąpieniu obecnego ekonoma będzie obowiązanym objąć także pełnienie obowiązków tegoż w zarządzie folwarku.

W ciągu okresu kilkuletniego, przez które zakłady Czernichowskie zostają pod zarządem kraju, miał Wydział krajowy sposobność nabyć przekonanie, że pełnienie obowiązków nauczycielskich obok funkcyi dyrektora tychże zakładów napotyka na bardzo znaczne trudności. W przekonaniu zaś tem utwierdziła Wydział krajowy dokonana przez Członka Wydziału krajowego p. Dr. Wereszczyńskiego lustracya zakładu, o której wyżej była wzmianka.

Dyrektor zakładów Czernichowskich zawiaduje przedewszystkiem pod względem administracyjnym szkołą rolniczą, która jest internatem, dostarczającym uczniom żywności, pościeli i ubrania,

*

a załatwianie czynności administracyjnych połączonych z zarządem internatu jest w Czernichowie tem uciąźliwszem, że kuchnia zakładowa, której obrót roczny wynosi około 10.000 zł. w. a. prowadzi się we własnym zarządzie. W takichże samych stosunkach zostaje szkoła ogrodnicza Czernichowska, której zarząd administracyjny spoczywa również w rękach dyrektora. Wreszcie jest dyrektor także administratorem folwarku Czernichowskiego, a jako taki zawiaduje nietylko gospodarstwem folwarcznem i leśnem tudzież gospodarstwem na 70ciu morgowym obszarze plantacyi wikla, ale także przedsiębiorstwami fabrycznemi na folwarku istniejącemi, a mianowicie piecem wapiennym, w którym się wyrabia i sprzedaje rocznie w sprzedaży cząstkowej około 12.000 korcy wapna, tudzież cegielnią. Jeżeli obok tego weźmie się na uwagę, że według statutów org. dyrektor jest oraz kierownikiem naukowym szkoły rolniczej i szkoły ogrodniczej, odpowiedzialnym za zgodne z przepisami prowadzenie szkół, porządek i karność, zatem ma obowiązek czuwać nieustannie tak nad działalnością nauczycielską nauczycieli jak nad zachowaniem się i postępami uczniów, to niepodobna wymagać, aby dyrektor znalazł siły i czas do należytego pełnienia obowiązków nauczycielskich, t. j. do przysposobienia się na lekcye i do uczenia, zwłaszcza odkąd w skutek zniesienia delegatury do zwierzchniego zarządu szkół Czernichowskich i folwarku, spadła na niego cała odpowiedzialność za administracyę zakładów. Dodać zaś jeszcze wypada, że obecnie jest w toku organizacya zakładów Czernichowskich tak pod względem naukowym jak i administracyjnym, co oczywiście kierownikowi zakładu bardzo znacznie przysparza czynności.

W obec tego uważa Wydział krajowy za właściwe, aby dyrektor został uwolnionym od pełnienia obowiązków nauczycielskich, a ubytek ten w siłach nauczycielskich zastąpionym przez utworzenie nowej posady etatowej dla nauczyciela fachowego do nauk zawodowych. Mając zaś zaszczyt przedłożyć Wysokiemu Sejmowi przy końcu niniejszego sprawozdania odpowiedni wniosek, Wydział krajowy na uwzględnienie swej propozycyi liczy tem śmielej, że przyjęcie tegoż wniosku nie będzie połączonem z obciążeniem budżetu krajowego, albowiem projektowane utworzenie nowej posady etatowej, udotowanej płacą roczną w kwocie 1.440 zł. w. a. dozwoli zwinąć jedną nieetatową posadę adjunkta z płacą roczną 800 zł. w. a. tudzież jedną nieetatową posadę asystenta z płacą roczną 600 zł. w. a. tak, że nowy wydatek znajdzie niemal w zupełności pokrycie w równoczesnem zaoszczędzeniu.

II.

Na podstawie przedłożonego przez dyrekcyę zamknięcia rachunku budowy domu mieszkalnego dla nauczycieli, wraz z murem obwodowym, którą, jak nadmieniono już w przeszłorocznem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego (str. 38) rozpoczęto w roku 1882 a ukończono w roku 1883, zarządził Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 4. Marca r. b. L. 9346 kollaudacyę tejże budowy.

Według wyniku kollaudacyi wydano na budowę domu mieszkalnego . .	11.368 zł. 93 ct.
na postawienie muru obwodowego	1.020 „ 37$^1/_2$ „
Razem . . .	12.389 zł. 30$^1/_2$ ct.

zatem w porównaniu z kosztami preliminowanemi, mianowicie na budowę domu w kwocie 11.492 zł. 77 ct., a na mur obwodowy w kwocie 1.089 zł. 37 ct. zaoszczędzono przy powyższych budowach przeprowadzonych we własnym zarządzie 192 zł. 83$^1/_2$ ct. w. a.

W roku 1883. przeprowadzono również we własnym zarządzie rekonstrukcyę części budynku szkolnego, a na podstawie przedłożonego przez dyrekcyę zamknięcia rachunku robót rekonstrukcyjnych zarządził Wydział krajowy kollaudacyę tychże robót rozporządzeniem z dnia 25. Sierpnia r. b. L. 42197. Nadmienić tu wypada, że w Lutym roku bieżącego wpłynęła do kasy krajowej kwota 4.000 zł. w. a. jako druga rata subwencyi ze skarbu państwa, przyznanej przez c. k. Ministerstwo rolnictwa na rekonstrukcyę budynku szkolnego, zaś o wypłatę trzeciej i ostatniej raty upomniał się Wydział krajowy, przesyłając c. k. Namiestnictwu zestawienia kosztów budowy odezwą z dnia 25. Sierpnia r. b. L. 42.197.

Wykonanie robót wyżej wspomnianych stanowi wprawdzie znaczny postęp w zaspokojeniu potrzeb zakładów Czernichowskich, ale, jak się okaże poniżej, w części tylko usunęło niedostatki, jakie od dawna dawały się uczuć zakładom rzeczonym, szczególniej pod względem pomieszczenia nauczycieli, uczniów i środków naukowych.

Niedostatki najwięcej dotkliwe zestawiła dyrekcya w relacyi z dnia 10. Kwietnia r. b. L. 265, upraszając zarazem, ażeby Wydział krajowy zarządził techniczne zbadanie zabudowań szkolnych i folwarcznych. W myśl wniosku powyższego polecił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 15. Kwietnia r. b. L. 19.255 projektowane zbadanie inżynierowi swemu p. Gustawowi Reuttowi. Na podstawie zaś sprawozdania ułożonego przez p. Reutta w porozumieniu z dyrekcyą, uznał Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 3. Czerwca r. b. L. 25444, że jako nie cierpiące zwłoki wykonane być winne w roku 1884 następujące roboty:

1. przebudowanie wychodków w budynku szkolnym, nakazane względami hygienicznemi, ponieważ wskutek wadliwej konstrukcyi wychodków dotychczasowych niepodobna było utrzymać w nich czystości, a nadto nadmierne przeciągi zagrażały wprost zdrowiu uczniów;

2. zastąpienie głównych schodów drewnianych w budynku szkolnym schodami na podmurowaniu, tem konieczniejsze, że okna pierwszego piętra, na którem mieszczą się sypialnie uczniów, po większej części zaopatrzone są w kraty;

3. oparkanienie dziedzińca zakładowego od strony drogi powiatowej, niezbędne ze względu na przepisy obowiązujące w internacie;

4. przeniesienie studni, umieszczonej w miejscu niewłaściwem, a nadto zupełnie zepsutej.

Zatwierdzając następnie rozporządzeniem z dnia 18. Lipca r. b. L. 35.009 przedłożone przez dyrekcyę plany i kosztorysy projektowanych budowli, wyznaczył Wydział krajowy na przebudowanie wychodków i schodów głównych kwotę 2.000 zł. w. a. na budowę muru obwodowego i bramy kwotę 1.500 zł. w. a., na wyprawę zewnętrzną prawego skrzydła budynku szkolnego kwotę 240 zł. oraz polecił wykonać wszystkie wymienione roboty we własnym zarządzie. Wreszcie nakazał Wydział krajowy na podstawie wniosków dyrekcyi z dnia 30. Lipca r. b. L. 503 w przedmiocie wykonać się mających w roku bieżącym robót konserwacyjnych, rozporządzeniem z dnia 1. Sierpnia r. b. L. 39.620 pomiędzy innemi naprawić stary budynek mieszkalny dla nauczycieli, zwany „Leśniczówką“ kosztem 1.300 zł. w. a.

Do potrzeb najwięcej naglących zaliczyła nadto równie dyrekcya jak p. Reutt postawienie lodowni, a dyrekcya przedłożyła już nawet plan i kosztorys tej budowy. Jakoż zaprzeczyć się nie da, że zakład, który zużywa tygodniowo przeszło 4 centnary mięsa, dowożonego tylko dwa razy na tydzień, potrzebuje niezbędnie lodowni do przechowania mięsa. Brak zaś lodowni dotkliwym jest jeszcze i z tego względu, że pomiędzy blisko 60 uczniami utrzymywanymi w internacie zdarzać się mogą i zdarzają też wypadki słabości, w których lód stanowi nieodzowny środek leczniczy. Nie ulega również wątpliwości, że praktykowane dotąd urządzenie lodowni tymczasowych jest nie ekomicznem, ponieważ pociąga za sobą corocznie wydatek kilkuset złr., a co gorsze, że lodownie takie tylko w części zaspokajają potrzebę, bo zwykle lód przetrwa w nich zaledwie do lipca. Mimo tych wszystkich względów jednak, przemawiających za wnioskiem dyrekcyi, Wydział krajowy wstrzymał się jeszcze z zarządzeniem budowy lodowni, ażeby nie obciążyć zbytecznie tegorocznego budżetu krajowego, w którym już koszta robót wyżej wyszczególnionych znaleść muszą pokrycie o tyle, o ile na ten cel nie wystarczy reszta subwencyi ze skarbu państwa, przeznaczonej na rekonstrukcyę zakładu.

Po wykonaniu robót powyższych pozostaną jeszcze według zdania dyrekcyi i p. Reutta następujące potrzeby do zaspokojenia:

1. dla uczniów istnieją w zakładzie prócz sal sypialnych, na dzień zamykanych, i sali jadalnej, w której uczniowie przebywają tylko w porze śniadania obiadu i wieczerzy, jedynie szczupłe sale wykładowe. Uczniowie więc muszą przebywać w salach wykładowych nie tylko w cza-

sie lekcyi, ale także w czasie przygotywowania się na lekcye. a nawet zimową porą w czasie rekreacyi. W obec tego uważa dyrekcya, dobudowanie osobnej sali rekreacyjnej za nieuchronną konieczność.

2. Podobnież brakuje prawie zupełnie lokalów na pomieszczenie zbiorów, tak że obecnie już kiedy zaledwie laboratoryum chemiczne, gabinet mineralogiczny i gabinet fizykalny są zaopatrzone w niezbędne środki naukowe, nie ma absolutnie miejsca dla dokupywanych okazów.

3. Niedostaje ubikacyi na magazyn wiktuałów i na pomieszczenie służby kuchennej.

4. Niedostaje ubikacyi na pomieszczenie łazienki.

5. Na pomieszczenie funkcyonaryuszy szkoły rolniczej posiada zakład następujące lokale:

a) w budynku głównym pomieszkanie dla dyrektora, kapelana i kasyera;

b) w domu mieszkalnym zwanym „Leśniczówką" dwa pomieszkania dla nauczycieli żonatych;

c) w nowym domu mieszkalnym cztery pomieszkania dla nauczycieli żonatych.

Prócz tego istnieją wprawdzie jeszcze dwa drewniane domki mieszkalne, z których każdy mieści w sobie po dwa nader szczupłe pomieszkania z wspólną kuchenką i w których dawniej mieszkali nauczyciele, a obecnie mieszka tylko instruktor, lecz domki te znalazł p. Reutt w tak złym stanie, że wszelkie ich naprawy uznał za nieracyonalne i niemożebne. Na domiar zaś uległy od tej pory domki wspomniane w czasie tegorocznej powodzi zalaniu do wysokości metra, co stan ich jeszcze pogorszyło. Niedostaje więc pomieszkań dla dwóch docentów, instruktora, a ewentualnie także dla drugiego funkcyunaryusza rachunkowego i kancelaryjnego, którego Wydział krajowy zamierza ustanowić. Na razie najęto dla jednego docenta pomieszkanie na wsi za czynsz roczny w kwocie 80 złr. w. a., drugi zaś umieszczony jest tymczasowo w pomieszkaniu dyrektora. Dopóki zaś będzie łatwość uzyskania w Czernichowie drogą najmu pomieszkania za czynsz wyżej wymieniony, sprawa budowy pomieszkań dla docentów nie może być uważaną za naglącą.

6. Dach na budynku szkolnym wymaga w dwóch trzecich gruntownej naprawy.

7. Sypialnie uczniów stałyby się odpowiedniejszemi, jeżeliby obecne trzy sale podzielone zostały na mniejsze ubikacye.

8. Całą fasadę zewnętrzną budynku szkolnego zniszczoną przez rozliczne rekonstrukcye budynku należy wyprawić.

9. W tymże budynku nie dostaje windy do podnoszenia węgla i wody na pierwsze piątro.

10. Niedostaje ubikacyi odpowiedniej na pomieszczenie drzewa i węgla, przeznaczonych do użytku szkoły.

11. Dziedziniec przed budynkiem szkolnym rażący nierównością terenu, winien być uregulowanym.

Sprawę wykazanych przez dyrekcyę pod l. 1—11 potrzeb szkoły rolniczej poleci Wydział krajowy ściśle zbadać, a ewentualnie zarządzi wypracowanie planów i kosztorysów robót za konieczne uznanych i przedłoży Wysokiemu Sejmowi odpowiednie wnioski na najbliższej sesyi sejmowej.

III.

Z innych spraw tyczących się szkoły rolniczej, zasługuje jedynie na wzmiankę, że Wydział krajowy wystosował dnia 31. Lipca 1883 r. do l. 28179 do c. k. Ministerstwa obrony krajowej prośbę o zaliczenie w myśl §. 21. ustawy o obronie kraj. krajowej śred. szkoły roln. w Czernichowie w poczet zakładów równorzędnych z wyższemi gimnazyami i wyższemi szkołami realnemi, że jednakże krok ten nie odniósł pożądanego skutku, gdyż według odezwy c. k. Namiestnictwa z dnia 23. Września 1883 l. 60.103 c. k. Ministerstwo rolnictwa do którego odniosło się było c. k. Ministeertwo obrony krajowej w skutek podania Wydziału krajowego, oznajmiło, że nie może objawić swego zdania w sprawie powyższej, dopóki nie otrzyma szczegółowego planu nauki szkoły Czernichowskiej.

Frekwencyę szkoły nakoniec wykazują następujące daty:

Z początkiem roku szkolnego 1882/83 liczyła szkoła uczniów:

W oddziale:

	I	II	III	Ogółem
Razem	17	18	8	43

Z uczniów powyższych	Oddział I.	II.	III.	Ogółem
1) Zdało egzamin roczny	5	8	7	20
2) Zdało tenże egzamin z poprawką po wakacyach	3	4	1	8
3) Nie zdało egzaminu rocznego	8	2	—	10
4) Wystąpiło z zakładu w ciągu roku	—	3	—	3
5) Wydalono z zakładu	1	1	—	2
Razem jak wyżej . .	17	18	8	43

Na rok szkolny 1883/4:	Oddział I.	II.	III.	Ogółem
1) Przeszło z roku poprzedniego	4	9	12	25
2) Przyjęto z początkiem roku szkolnego	25	—	—	25
Było więc z początkiem roku szkolnego . .	29	9	12	50

Z uczniów powyższych:	Oddział I.	II.	III.	Ogółem
1) Zdało egzamin główny lub roczny	9	6	9	24
2) Zdało tenże egzamin z warunkiem poprawki po wakacyach . .	9	1	2	12
3) Reprobowany na rok	—	—	1	1
4) Nie zdawało egzamina dla choroby	2	—	—	2
5) Nie zdało egzaminu jednak ma prawo powtarzać	3	1	—	4
6) Nie zdało egzaminu i niema prawa powtarzać	1	—	—	1
7) Wystąpiło przed egzaminem	5	1	—	6
Razem jak wyżej . .	29	9	12	50

Nadmienić jeszcze wypada, że zakład w obecnym stanie więcej niż 50 uczniów pomieścić nie może.

IV.

O szkole ogrodniczej Czernichowskiej ma Wydział krajowy zaszczyt podać do wiadomości Wysokiego Sejmu co następuje:

Nauczyciel tejże szkoły p. Alojzy Rużyczka uczył przez jakiś czas sadownictwa i ogrodnictwa w szkole rolniczej za rocznem wynagrodzeniem w kwocie 200 zł.

Wynagrodzenie to pozostawił mu delegat Wydziału krajowego i wtedy, kiedy p. Rużyczka przestał już być czynnym jako docent szkoły rolniczej. Ażeby więc budżetu szkoły rolniczej nie obciążał nadal obcy szkole tej wydatek, polecił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 15. Kwietnia r. b. L. 18.737 zamknąć płacę p. Rużyczki jako docenta szkoły rolniczej, a uwzględniając zarządzenie Delegata, tudzież korzystny wynik gospodarski w ogrodach szkoły ogrodniczej, przyznał p. Rużyczce jako kierownikowi ogrodów dodatek do płacy na r. 1884 w takiej samej wysokości.

Budynek szkolny szkoły ogrodniczej otrzymał w roku bieżącym na rachunek funduszu przeznaczonego na ten cel w budżecie folwarku na r. 1884. nowy dach, a po wykonaniu tej, tudzież kilku pomniejszych napraw znajduje się obecnie w takim stanie, że może przez czas dłuższy spełniać zadanie swoje. Nadmienić jednak wypada, że w budynku tym, mieszczącym w sobie także pomieszkanie nauczyciela, więcej niż sześciu uczniów nie może być pomieszczonych.

Okoliczność ta zaważy na szali, gdy przyjdzie powziąć decyzyę ostateczną w sprawie urządzenia kursu chmielarstwa w Czernichowie, poruszonej podaniem komitetu c. k. krak. Towarzystwa rolniczego z dnia 27. Maja r. b. L. 203. Podanie wspomnione przesłał Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 6. czerwca r. b. L. 27.318 Kuratoryi szkół Czernichowskich do zaopinjowania. Kiedy zaś Kuratorya w relacyi z dnia 12. Lipca r. b. L. 332 oświadczyła się za urządzeniem praktycznego kursu nauki uprawy chmielu przy szkole ogrodniczej, polecił Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 22. Lipca r. b. L. 37033 dyrekcyi szkół Czernichowskich, ażeby przedłożyła plan nauk tego kursu, niemniej obliczenie kosztów tej nauki i kosztów odpowiedniego rozszerzenia istniejącej w Czernichowie chmielarni.

Uczniów liczyła szkoła ogrodnicza w roku szkolnym 1883|84 sześciu, którzy wszyscy po odbyciu kursu dwuletniego opuszczą zakład z końcem września b. r.

V.

Przechodząc do spraw folwarku Czernichowskiego Wydział krajowy nadmienia najpierw, że po ustąpieniu p. Brokla zamianował przełożonym obszaru dworskiego w Czernichowie, dekretem z dnia 4. Grudnia 1883 L. 58.708 pana Bronisława Drwęskiego, którego jednak na własną jego prośbę od obowiązków tych uwolnił dekretem z d. 9. Maja b. r. L. 23.186, mianując równocześnie przełożonym obszaru dworskiego p. Michała Wierzbickiego, instruktora szkoły rolniczej.

Zbadanie budynków folwarcznych dokonane, jak już wyżej wspomniano, przez inżyniera Wydziału krajowego pana Reutta w porozumieniu z Dyrekcyą, wykazało podług sprawozdania pana Reutta że:

1. budynek w którym obecnie mieści się stajnia dla koni i dla bydła rogatego, jest wprawdzie w dobrym stanie, lecz pod względem rozmiarów zupełnie niedostateczny;

2. budynek służący na pomieszczenie trzody chlewnej, nie zasługuje nawet na nazwę chlewu, tak że bez postawienia nowego chlewu nie może być mowy o rozwoju hodowli trzody chlewnej, która to hodowla zkądinąd przy obfitości odpadków, jakich dostarcza kuchnia zakładowa z jednej, a łatwości zbytu na sztuki opasowe i rozpłodowe z drugiej strony, miałaby w Czernichowie wszelkie warunki powodzenia:

3. stodołę folwarczną, wypadnie zastąpić wkrótce nowym budynkiem;

4. niedostaje folwarkowi mleczarni;

5. zbywa folwarkowi całkiem na budynku, w którym by można pomieścić żonatą służbę folwarczną, a mianowicie przynajmiej starszego gajowego żonatego i jednego żonatego fornala;

6. gnojownia folwarczna wymaga radykalnej rekonstrukcyi;

7. naglącą jest gruntowna naprawa obudwóch karczem folwarcznych;

Zdaniem Dyrekcyi należy również inwentarz roboczy folwarczny jak najrychlej zmienić i uzupełnić, co pociągnie za sobą znaczniejszy stosunkowo wydatek, obciążający tegoroczny budżet folwarku.

W przedmiocie zaś zaspokojenia wyżej wykazanych potrzeb folwarku będzie Wydział krajowy miał zaszczyt po ściślejszem ich zbadaniu przedłożyć Wysokiemu Sejmowi odpowiednie wnioski na najbliższej sesyi sejmowej.

Na wniosek Dyrekcyi polecił dalej Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 6. lipca r. b. L. 33.128 inżynierowi swego biura melioracyjnego p. Andrzejowi Kędziorowi zbadać, o ile grunta łąki folwarku Czernichowskiego dałyby się ulepszyć przez osuszenie, bądź otwartemi rowami, bądź drenami, lub też przez nawodnienie.

Ze sprawozdania zaś, jakie przedłożył p. Kędzior po wykonaniu polecenia, wynika, że na folwarku rzeczonym około 40 morgów roli winno być zdrenowanych, co pociągnie za sobą wydatek w kwocie mniej więcej 2.000 zł. w. a. Skoro szczegółowy plan i kosztorys projektowanej melioracyi będzie sporządzonym, nieomieszka Wydział krajowy odnieść się i w tej sprawie do Wysokiego Sejmu. Na teraz zaś poprzestaje na wzmiance, że koszta drenowania dałyby się pokryć bez obciążenia funduszu krajowego przez sprzedaż drzewa z lasu Czernichowskiego.

Wreszcie musi Wydział krajowy podać do wiadomości Wysokiego Sejmu, że tegoroczny wylew Wisły przyprawił niestety i folwark Czernichowski o bardzo znaczne straty. Według bowiem relacyi Dyrekcyi z dnia 19. sierpnia r. b. L. 531 wyrządziła powódź obszarom dworskim w Czernichowie i Kłokoczynie następujące szkody:

1.	przez zniszczenie lub uszkodzenie mostów do których naprawy obszary dworskie obowiązane są dostarczyć materyału drewnego	159 zł.
2.	przez zasypanie gruntów (3 morgi wikla i 4 morgi roli)	1.700 „
3.	przez zniszczenie plonów (według szczegółowego wykazu)	3.059 „
	Razem . .	4 918 zł.

Prócz tego zniszczyła powódź także płody na polu doświadczalnem szkoły rolniczej wartości 70 zł. i w ogrodzie szkoły ogrodniczej wartości 410 zł. w. a.

Z ubytku w plonach gospodarstwa folwarcznego przypadnie kwota około 1.230 zł. na rachunek roku bieżącego a reszta w kwocie około 1.829 zł. na rachunek roku 1885., co w zamknięciach rachunków folwarku za lata powyższe w swoim czasie znajdzie wyraz.

VI.

Pozostaje uzasadnić różnice zachodzące pomiędzy przedłożonymi Wysokiemu Sejmowi preliminarzami kraj. śred. szkoły rolniczej i szkoły ogrodniczej w Czernichowie na r. 1885, a budżetami zakładów Czernichowskich na rok bieżący o ile różnice te nie są już wyjaśnione w samychże preliminarzach.

A) Krajowa średnia szkoła rolnicza.

1) Różnice zachodzące w Rubr. I. poz. 2, 5, i 6. uzasadniono już wyżej pod I. zaś opuszczenie wydatku na płacę ogrodnika jako docenta w poz. 7. uzasadniono pod IV.

2) W rubr. I. poz. 8, podwyższono wydatek o 250 zł. z powodu, że za płacę niższą nie można było na posadę instruktora pozyskać należycie uzdolnionej osobistości.

3) W tejże rubr. dodano poz. 9, jako wydatek na opał dla nauczycieli pomocniczych, którego to wydatku w poprzednich preliminarzach nie uwidoczniano.

4) W rubr. II. poz. 10. podwyższono wydatek o 250 zł. z powodu że w skutek zniesienia delegatury czynności kasyera znacznie się pomnożyły.

5) W Rubr. III. poz. 15. zniżono wydatek pod *a*) o 600 zł. a dodano wydatek pod *b*) w kwocie 200 zł. w. a. z powodu że w skutek zniesienia delegatury czynności administracyjne delegata objęła Dyrekcya.

6) W tejże Rubr. poz. 15. *f*) podwyższono wydatek o 200 zł. w myśl przyjętego systemu obliczania kosztów podróży, według którego podwyżka ta kompenzuje się z przyrostem dochodu w Rubr. I. poz. 6. doch. preliminarza folwarku.

7) W tejże Rubr. poz. 18. opuszczono wydatek nadzwyczajny w kwocie 400 zł. na ogrodzenie. Natomiast preliminowano na naprawę dachu na budynku szkolnym kwotę 1000 zł. z powodów wyłuszczonych wyżej pod II.

8) W tejże Rubr. dodano poz. 19tą z powodów wyłuszczonych pod II.

9) Taż Rubr. poz. 22. Na pomieszczenie środków naukowych, które będą zakupione w r. 1884 i 1885 potrzeba 14 szaf po 45 zł. = 630 zł. Nadto potrzebnem jest na umieszczenie okazów, które do szaf wstawić się nie dadzą, 5 stołów po 20 zł. = 100 zł. Wreszcie winne laboratorya, pracownie i t. d. zaopatrzone być w umywalnie, co pociągnie za sobą wydatek 120 zł. Preliminowano przeto w tej pozycyi 850 zł. jako wydatek nadzwyczajny.

10) W Rubr. IV. należało wstawić nową poz. 30. z powodu, że zakupno i naprawa sprzętów do sal sypialnych, infirmeryi i jadalni stanowią integralną część wydatków na utrzymanie uczniów. Wydatek nadzwyczajny w kwocie 700 zł. preliminowano na zakupno 50 szafek po 14 zł. dla zastąpienia dotychczasowych, które są zupełnie zniszczone.

11) Rubr. V. poz. 37. Na zbiory i muzea preliminowano wydatki zwyczajne we wszystkich subpozycyach, z wyjątkiem subpozycyi l.) w tej samej wysokości jak na rok bieżący. Co się tyczy subpozycyi l.) to drobna kwota 10 zł. wstawiona w budżet na r. 1884 na zbiór narzędzi rolniczych i modeli narzędzi, mogła mieć tylko znaczenie wskazówki, że zbiór taki jest dla szkoły potrzebnym i ma być z czasem utworzonym. Idąc przeto za tą wskazówką, preliminowano na r. 1885. na zbiór rzeczony 100 zł.

Dotacya zwyczajna, przeznaczona na utrzymanie i uzupełnienie zbiorów już istniejących, niemoże oczywiście zaspokoić potrzeby tam, gdzie jak w zakładzie Czernichowskim przeważna część zbiorów niezbędnych do uzmysłowienia nauki albo jest dopiero w zawiązku, albo nawet wcale jeszcze nie istnieje. Koszta więc utworzenia zbiorów i muzeów wymagają dotacyj nadzwyczajnej, któraby dozwoliła osiągnąć cel pożądany, jeżeli nie od razu, to przynajmniej w przeciągu lat kilku.

Uwzględniając tę potrzebę udzielił Wysoki Sejm szkole Czernichowskiej dotacyi nadzwyczajnych na środki naukowe w latach 1882, 1883 i 1884. Dotacye te jednak w stosunku do potrzeby szczupło wymierzone, tem mniej mogły wystarczyć na jej zaspokojenie, że pierwsza z nich (na r. 1882) pozostała nieużytą dla braku szaf do pomieszczenia okazów.

12) Wydatki zwyczajne na utrzymanie 50 uczniów wynoszą 11.045 zł. (por. Rubr. IV. wyd.) Ażeby przeto koszt utrzymania uczniów znalazł zupełne pokrycie w dochodzie z opłat na utrzymanie, wypadło preliminować w Rubr. II. poz. 2. dochodów od każdego ucznia po 20 zł. więcej niż na rok bieżący.

B) *Szkoła ogrodnicza.*

1) Różnicę w Rubr. I. poz. 1. wydatków uzasadniono już wyżej pod IV.

Na podstawie wywodu powyższego Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o kraj. śred. szkole rolniczej w Czernichowie wraz z należącym do niej folwarkiem, tudzież o szkole ogrodniczej w Czernichowie z dnia 10. Września 1884. L. 47.363.

2) Ustępy I. 1. II. i III. 1. etatu osób i płac grona nauczycielskiego przy krajowej średniej szkolo rolniczej w Czernichowie znoszą się, i brzmieć mają jak następuje:

„I. 1. Z dyrektora i pięciu nauczycieli zwyczajnych (stałych), a mianowicie trzech do wykładu nauk zawodowych, i dwóch do wykładu nauk zasadniczych“.

„II. Dyrektor tudzież nauczyciele zwyczajni (stali) kraj. śred. szkoły rolniczej w Czernichowie są urzędnikami krajowymi, ze wszystkiemi prawami i obowiązkami, określonemi w ustanowie służby krajowej i uchwale Sejmu o etacie i płacach urzędników i sług Wydziału krajowego z dnia 3. stycznia 1874 r.“.

„III. 1. Dyrektor zakładu otrzymuje wolne pomieszkanie i pobiera:

roczną stałą płacę w kwocie	1700 zł. w. a.
dodatek aktywalny w rocznej kwocie	360 „ „ „
i dodatek pięcioletni w kwocie	200 „ „ „

Lwów, dnia 10. Września 1884.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:
Dr. Mikołaj Zyblikiewicz.

Sprawozdawca:
Dr. Józef Wereszczyński
Członek Wydziału krajowego.

Z Drukarni Ludowej we Lwowie.